

УДК: 81(575.2)(04)

Сатыбалдиева Гулмира Абдуллаевна,
филология илимдеринин кандидаты, Кыргызстан Эл аралык университетинин
(Чыгыш кампус) доценти;
Темиркулова Бермет Маратовна,
Кыргызстан Эл аралык университетинин жогорку докторантура мектебинин докторан-
ты(PhD);
Пазылова Шахадаткан Нуритдиновна,
№10 Көк-Арт мектебинин мугалими, Жалал-Абад обл.
Ч.АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫНДАГЫ
КӨРКӨМ ОБРАЗДЫН ЛИНГВОПОЭТИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Сатыбалдиева Гулмира Абдуллаевна,
кандидат филологических наук, доцент Международного университета Кыргызстана
(Восточный кампус);
Темиркулова Бермет Маратовна,
докторант высшей школы докторантуры(PhD) Международного университета
Кыргызстана;
Пазылова Шахадаткан Нуритдиновна,
Учитель школы №10 Кок-Арт, Жалал-Абадской обл.

ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Ч.АЙТМАТОВА

Satybaldieva Gulmira Abdullaevna,
candidate of philological sciences, assistant professor of International University of Kyrgyzstan
(Eastern campus);
Temirkulova Bermet Maratovna,
doctoral student of the Higher School of Doctoral studies(PhD) International University of Kyrgyz-
stan;
Pazylova Shahadatkan Nuritdinovna
Instructor of school №10 Kok-Art, Jalal-Abad district

PECULIARITIES OF LINGUOPOETICAL FEATURES OF ARTISTIC IMAGE IN WORKS CH. AITMATOV

Аннотация. Макалада “көркөм образ” түшүнүгүнүн мазмунун лингвопоэтика көз карашынан изилдөө маселеси каралды. Бул илимдин өнүгүү тарыхы, анын негизги категориялары жана параметрлери жөнүндө кыскача маалымат берилди жана “көркөм образ” түшүнүгүнүн мазмунун ачууга кеңири токтолот. Окумуштуулардын филологиялык илимдин ар кандай тармактарынын ыкмалары менен методдорунун өз ара байланышына негизделген көркөм образды изилдөөнүн комплекстүү ыкмаларынын теориясы берилген. Ошондой эле Ч.Айтматовдун чыгармаларындагы каармандардын образдарынын өзгөчөлүктөрү берилген.

Негизги сөздөр: тил, лингвопоэтика, лингвистика, стилистика, көркөм адабият, көркөм образ, көркөм сөз каражаттары, тилдик бирдиктер, эстетика, искусство, эпизод.

Аннотация. В статье рассматривается вопрос изучения содержания понятия художественный образ с точки зрения лингвопоэтики. Дана краткая информация о развитии этой науки, ее основных категориях и параметрах, а также подробно рассмотрено содержания понятия художественный образ. Представлена теория комплексных методов исследования художественного образа, основанная на взаимосвязи методов и методов ученых различных отраслей филологической науки. Также представлена характеристика образов персонажей из произведениях Ч. Айтматова.

Ключевые слова: язык, лингвопоэтика, лингвистика, стилистика, художественная литература, художественный образ, художественные выразительные средства, языковые единицы, эстетика, искусство, эпизод.

Abstract. The article is an attempt to study the definition of the term «artistic image» within the scope of linguopoetics. Brief information is given on the development of this science, its main categories and parameters, and the content of the term of literary image is presented, based on the relation

Key words: language, linguistics, linguopoetics, stylistics, fiction, literary image, artistic expressive means, language units, aesthetics, art, episode.

Көркөм образ тилдин адабий формасынын ар кандай стилистикалык каражаттары менен анын визуалдык жана экспрессивдүү ресурстардын, көркөм сөз каражаттарынын негизинде көркөм текстин алкагында түзүлөт. Стилистикалык фигуралар, риторикалык бирдиктер тилдин бардык деңгээлинде (фонетикалык, лексикалык, морфологиялык, синтаксистик, семантикалык) кепти кооздоп, ага эстетика, экспрессивдүүлүк, эмоционалдуулук жана образдын кепке таасир этүүчү функциясын кучөтүүчү сапаттарды берүүчү колдонулат.

Көркөм образ - турмуштун конкреттүү жана жалпыланган жактарынан алынган адамдын эстетикалык мааниге ээ болгон чыгармачылык көркөм фантазия менен түзүлгөн көрүнүшү. Образ илим менен искусствону айырмалап турат.

Окумуштуу турмуштук түшүнүктөрдүн, аныктамалардын, фактылардын, тажрыйбалардын, негиздүү мисалдардын негизинде далилдеп көрсөтсө, жазуучу турмушту көркөм образдар аркылуу сүрөттөп берет. Образ баарынан мурда сөздүн «сыйкырынан» жаралат, ошондуктан көркөм сөз каражаттары образ жаратууда ар бири өзүнчө гана тийиштүү милдет аткарат. Көркөм адабиятта жазуучу, акындын эң негизги чыгармачылыгы образ аркылуу жаралат да, аны лингвопoeтика аркылуу түшүнөбүз.

Лингвопoeтика көркөм чыгармада колдонулган тилдик каражаттардын жыйындысы болуп саналат, анын жардамы менен жазуучу өзүнүн идеялык-көркөм ниетин ишке ашыруу үчүн зарыл болгон эстетикалык таасирди камсыз кылат. Көркөм чыгарманын тилин, тилдик бирдиктердин көркөм чыгармада колдонулуш өзгөчөлүктөрүн, алардын эмоционалдык-экспрессивдик, эстетикалык функциясын изилдеп, көркөм чыгарманын жана жалпы эле адабий системанын структурасындагы негизги компоненттерди бөлүп көрсөтүү менен, алардын формалдык структуралар менен болгон байланышын ачып берет.

Лингвопoeтика - бул филологиянын

көркөм текстте колдонулган стилистикалык белгиленген тил бирдиктери, алардын белгилүү бир идеялык-көркөм мазмунун жеткирүү жана эстетикалык эффект түзүү үчүн алардын функциялары жана салыштырмалуу мааниси жөнүндө суроого байланыштуу каралган бөлүмү”- деп так аныктаган профессор Липгарт А.А. [Липгарт А.А., 2021, 18-б.]

В.Я.Задорнованын аныктамасы боюнча “филологиянын өзгөчө бөлүмү катары лингвопoeтика предмети көркөм чыгармада колдонулуучу тилдик каражаттардын жыйындысы болуп саналат, анын жардамы менен жазуучу өзүнүн идеялык-көркөм идеясын ишке ашыруу үчүн зарыл болгон эстетикалык таасирди берет” [Задорнова В.Я., 1992, 26-б.].

Жазуучу өз предметин көркөм образ аркылуу сүрөттөйт. Ал өзүнүн дүйнөгө болгон көз карашына, эстетикалык идеалына, чыгармачылык жана турмуштук тажрыйбасына, турмуш чындыгына, көрүп-билген кишилерге алымча-кошумчаларын киргизет, натыйжада образдын эстетикалык жана тарбиялык кудурети көрүнөт.

Көркөм образ-бул турмуштун жөнөкөй гана механикалык көчүрмөсү эмес, тактап айтканда, турмуштук чындыкты көрсөтмөлүү элеси эмес, а белгилүү бир эстетикалык идеяга ылайык турмуштуу жандуу, конкреттүү жана туюмдуу формада кайра жаратуунун ыгы, жолу” [Усубалиев Б, 1994, 30-31б.].

Л.И.Тимофеевдин пикири боюнча, көркөм образ адамдын жашоосунун конкреттүү жана ошол эле учурда жалпыланган картинасы. Бул кыялдануу менен түзүлгөн маанилүү эстетикалык категория. Көркөм чыгармадагы кандай гана образ болбосун, автордун бай фантазиясынын аркасында мүмкүн болгон дүйнөнү таанып билүүнүн жана өзгөртүүнүн каражаты. Сезимди, ойду, умтулууну чагылдыруунун жана билдирүүнүн өзгөчө түрү [Бегалиев С.Б., 2010, 21-б.].

«Көркөм образ, - деп жазат М.Горький дайыма идеяга караганда терең, кең, ал адамды бардык жагынан, сезимдериндеги, ойло-рундагы карама каршылыктары менен алып

көрсөтөт. Көркөм чыгарманын идеялык мазмуну образдарда ачылат. Көркөм чыгарма да сүрөткер ар кандай адамдык мүнөздөрдү жана коомдук типтерди сүрөттөйт. Ошондой эле жаратылыштын көрүнүшүн, кубулуштарын, кооздугун-пейзаждын образын, адам жашаган чөйрөнү-нерселердин образын сүрөттөйт [Бегалиев С.Б., 2010, 23-б.].

Образ бири-бирине карама каршы турган эки түшүнүктү камтыйт: жеке жана жалпы. Бирок бул эки түшүнүк ажырагыс байланышта болот, ошону менен бирге эле образ объективдүү жана субъективдүү мүнөзгө ээ. Объективдүү мүнөзгө ээ болушу-реалдуу турмуштан алынган. Сүрөткер реалдуу турмушту жөн гана көчүрүп койбойт. Ага карата өзүнүн түшүнүгүн, мамилесин, көз карашын билдирет, баасын берет. Бул образдын субъективдүү мааниси. Көркөм чыгарманын негизги, башкы объектиси адам, адамдын жашоо турмушу, адамдын өзүнө, башка адамдарга болгон мамилеси, коомго, жаратылышка, айлана-чөйрөгө болгон көз карашы. Сүрөткер эмнени сүрөттөбөсүн, баары адамга тиешелүү, адамдын аң-сезимине таасир этет, анын эстетикалык жан дүйнөсүн козгойт. Демек көркөм чыгармада адамдын образы башкы, негизги образ. [Бегалиев С.Б., 2010, 25-б.].

Образ түзүүдө көркөм токуу (фантазия, кыял, ойдон чыгаруу) чоң роль ойнойт. Ч.Айтматов минтип жазат: “Жаныбарым Гүлсары” повести бир кыйла даражада автобиографиялуу. Каармандардын көпчүлүгү турмушта бар, мага жакын адамдар Гүлсары да болгон: дубандан чыккан атактуу жорго эле, кала берсе аты да Гүлсары болчу. [Шериев Ж., 2004, 14-б.].

Демек, жазуучу айткандай чыгармага негиз кылып алынган жаныбар кандайдыр бир даражада турмушта болгон, бирок ага башка бир окуяларды, ойдон токуп чыккан эпизоддорду кошуп, анан аттын образын түзгөн. Жазуучу образды эки түрдүү усул менен жаратат:

1. Жалпылаштыруучу жол менен түзүлгөн образдар. Жазуучу турмуштагы көп адамдардын өмүр-жолу, ички дүйнөсүн, үрп-адатын, психологиясын тыкан үйрөнүп, ошонун негизинде алардын эң башкы нерселерден типтүү касиеттерин тандап алат, ошондон соң жалпылаштырат, синтездейт да бир көркөм бүтүндүккө топтоп, конкреттүү образ аркылуу чагылдырат.

2. Прототиптердин негизинде жаралган образдар.

Ч.Айтматов ойдон чыгарылып алынган адабий каармандар да прототиптер сыяктуу эле чындыкты түзүп берерин, а түгүл алардан да тереңирээк жана көбүрөөк жалпылап көрсөтөрүн айтат. Мындай образдар тарыхта жашап өткөн, же жашап жаткан адамдардын өмүр жолунун жана реалдуу окуялардын негизинде, ошолордун айланасында жаралат.

Бирок мында ошол адамдын тагдыр-таржымалы кандай болсо так ошондой көчүрүлбөйт, турмуштагы окуя-кырдаалдар типтештирилет, айрым маселелерди жазуучу токуп чыгат, өзүнүн эстетикалык-турмуштук идеялын, көз карашын кошот. Ушундай жол менен түзүлгөн көркөм образды дарак деп элестетсек, прототип дарактын өзөгү, көркөм токуу, фантазия анын бутак-шагы, эстетикалык идеял, автордун көз карашы болсо дарактын тамыры. В.Г.Белинский минтип айткан: «Философ силлогизм менен сүйлөйт, акын образ, элес менен сүйлөйт, бирок ал экөөнүн тең эле айта турганы бир эле нерсе жөнүндө. Бирөө далилдейт, экинчиси элестүү чагылдырат, экөө тең ишендирет. Биринчисин аз гана эл угат жана түшүнөт, экинчисин баардык эл түшүнөт. Искусствонун, анын ичинде көркөм адабияттын эң айырмалуу белгиси — бул анын образдуулугу. [Шериев Ж., 2004, 13-15-б.].

Улуу калемгер, заманыбыздын залкар жазуучусу Чыңгыз Айтматовдун дээрлик бардык калеминен жаралган чыгармаларын да “сулуулук, руханий-адептик, таанымдык, эстетикалык жана адеп-ахлактык дөөлөт төрү” окурмандарга таасир калтыруучу образдар менен берилген. Автордун тутунган баалуулуктары ал жараткан кейипкерлердин образдары аркылуу көркөмдүү ачылып берилет. Чыгаан калемгер адамдын башкы касиети – анын ички дүйнөсүнүн, акыл-эсинин мөлтүр булактай тазалыгы, сулуулугу, аруулугу деп эсептейт жана аларды чыгармадагы каармандардын образдары аркылуу чагылдырып, башка адамдарга – замандаштарына жана урпактарга мына ушундай аруу, таза болууну насыяттайт.

Ч.Айтматовдун «Жамийла» повестинде Жамийла, Данияр жана Сейиттин образдары сүрөттөлгөн. Кыргыз аялынын турмушка, сүйүүгө болгон мамилеси, б.а. чыныгы эркин сүйүү даңазаланат. Көркөм чыгарманын тең мазмуну анын окуяларында эмес, анын түпкүрүндө, маңызында. Образ кеңири маанисинде бүт чыгарманы камтыйт, согуш мезгилиндеги кыргыз айылынын турмушу сүрөттөлөт.

Жазуучу Жамийланын образы аркылуу өзүнүн эркин сүйүүсүнө умтулган, өз сүйүүсүн табуу үчүн жанын аябаган, эскинин торунун быт-чытын чыгарып, өз жолу менен кеткен кыргыз кызынын эркин сүйүүсүн көрсөткөн. Жамийла сыяктуу эрктүү болгон до гана өз максаттарына жетээрин айткан.

Данияр менен Сейит алгачкы ирээт ал арабалардын дөңгөлөгүн майлап, эртеңки ишине камынып жаткан кезинен баштап таанышат. Ушул кичинекей деталдан Даниярдын эмгекти сүйгөн, аны баалаган, эртеңки иши үчүн бүгүн кам көргөн адам экендигин кичинекей бала эч кыйынчылыксыз баамдай алат. Согуш десе, жомок көргөн жаш балдар ал келгенде согуш кандай болот экен деп сурашты. Ошондо Данияр бир топко унчукпай туруп: «Сендер аны билбей эле койгула» — деди. Даниярдын ушул сөзү боз балдарды ийне менен сайгандай чочутту, төбө чачын тик тургузду. Анткени Даниярдын жогорку сөзү «согуш алаамат, согуш жерге кирсин» деген кур кыйкырыктан алда канча таасирдүү эле. Бул – Даниярдын биринчи төрөлүшү эле.

Жүрөгүндөгү махабат үчүн, Жамийла үчүн, өзүнүн ким экенин көрсөтүү үчүн Даниярдын жети пуддук буудайды көтөрүшү – Даниярдын экинчи жолу төрөлүшү эле. Ал дагы өз сүйгөнүнүн ким экенин ачык сизди. Көрсө, анын алгачкы кездердеги түнт, басмырт болушу – өзүнүн жүрөгүндөгү сүйүүсүн таппай мүнчүрөп жүргөн убагы турбайбы. Анын кеч киргенде суунун шарын тыңшап дөңдө жатышы – суунун шарынан өз сүйгөнүнүн ким экенин сурап жаткандагысы турбайбы, бир топко күндү ээрчий карап турушу – бул күндөн: «Менин сүйгөнүмдү көрдүңбү?» — деп сурап жаткандагысы турбайбы. Өзүнүн сүйгөнүнүн ким экендигине көзү жеткен Даниярдын талаа-түздү жаңырта ырдап жатышынын себеби да ушунда жаткан экен да.

Даниярдын чыныгы ата мекенин сүйгөн патриот экенин биринчилерден болуп Жамийла сизди. Алар сүйүүсүн тапты. Ак сүйүүгө бардыгы бир тилекте болорун, по-весттеги көрүнүштөрдөн: жеңесин ыксыз коруган Сейиттин ичи тарышынан, ошого дейре ай нурунун мынчалык жарык тийбешинен көрүүгө болот. Жамийланын айдай сулуу образын ачык көрсөтүш үчүн ай нуру да сүттөй төгүлүп, Даниярга дагы да ачык көрсөттү.

Ч. Айтматовдун “Ак кеме” чыгармасы баланын аруу дүйнөсү - таятасынан уккан жомок, ал жомоктун мааниси, ар бир сүйлөмү, сөзү менен акыл-насаат айтуу, баланын дүйнөсүнө таасир этет.

Баланын жан дүйнөсүндө Момун жомоктордун касиети аркылуу гана балага “жамандык менен кыянатчылык” түшүнүгүнөн арылтып, баланын жан-дүйнөсүнүн мөлтүр булактай таза образын жараткан. Бул чыгармада адам тагдырынын не бир катаал жактарын изилдөөдөгү жазуучунун кыраакылыгы, интеллектуалдуулугу, ийкемдүүлүгү көрүндү. Чыгарманын гуманисттик пафосу баштан-аяк адамдын бийик сапаты жана нравалык тазалыгын даңазалайт. Чыгармадагы «балык» болуп сууга агып кеткен баланын образы, куулук-шумдугу жок тугу, ак пейилдүүлүгү менен айырмаланып, адамды ар кандай бузукулукка, арамдыкка, зомбулукка каршы активдүү күрөшүүгө чакырат.

Ч.Айтматовдун «Биринчи мугалим» повестинде кыргыз элинин өткөн оор турмушу гана сүрөттөлбөстөн, караңгы элдин арасынан чыккан алгачкы мугалим туш болгон кыйынчылыктар эң таасын, айкын сүрөттөлүп берилген. Элдин караңгыдан жарыкка, сабатсыздыктан билимге умтулуусу абдан элестүү образдар менен чагылдырылган. Дүйшөн дем-бергич, шыктандыргыч касиеттерин сүрөттөгөн образдар аркылуу, көркөмдөп берген мисалдар арбын. Биринчи эле көргөндө, мурда эч качан, эч жерден көрбөгөн чоочун жигиттин: «Эстүү кыз экенсиң» - деп айтышы тырмактайынан көргөнү шор, таманы чор болгон кыргыздын бир жетим кызы Алтынайдын делебесин козгоп, келечек тагдырын тобокелге салып, мектепке келечегине карата үмүт шамын жандырды, жеңесинин жемесине карабай айылдан алыс турган мектепке барып, Дүйшөндүн ар бир айткан сөзүн, көрсөткөн арип жазууларын ыйык нерседей көңүлгө түйүп, жан-дили менен үйрөнүүгө мажбурлады. Экинчиден, Дүйшөн «Мына ушул теректерди сага арнап келдим. Ушулар жетилип чоңойгондо, сен дагы жетилип жакшы киши болуп бүрдөйсүң. Менин баамымда сен чоң окумуштуу адам болосуң. Айтты – айтпады дээрсиң, сенин таалайыңда жазылып турат... Зээниң бар акылың тунук... Аман болсоң жакшылыктын баары алдыда...», - деп Алтынайга кадимкидей канат байлайт.

Дүйшөндүн образы аркылуу, бир кичинекей айылдагы окуяны баяндоо менен ошол учурдагы кыргыз элинин жашоо турмушун, социалдык-экономикалык абалын, элдин караңгылыгын, билимге болгон көз карашын таамай, таасын, так көрсөтүп бере алган.

Ал эми «Эрте келген турналар» по

вести Султанмураттын жана анын курбал даштарынын образын, нарк-насилинин өзөгүн «Эр жигит эл четинде, жоо бетинде», деген жогорку даражада өнүккөн атуулдук аң-сезимди айгинелеп турган «Эр жигит» феноменин чен-өлчөмдөрүнүн негизинде кураган. «Эр жигит» түшүнүгүнүн мазмуну, уул балдарды тарбиялоого байланышкан акыл туюмунун, тарыхый тажрыйбаларынын туундусу болгон. Алардын баарына эр жүрөктүүлүк, тайманбастык, кичи пейилдик, калыстык, шайыр-шайдооттук сыяктуу жалпы касиеттер мүнөздүү. Жазуучу чыгармада Султанмураттын образын «Эр жигит» жалпы атуулдук аң-сезимди даңазалоо менен көркөмөп, кызыктуу окуялалар менен чагылдырган.

Көркөм образ - образдуулуктун бир көрүнүшү катары, адабияттын маңызын, жашоосун, кызматын көрсөткөн негизги түшүнүктөрдүн бири. Жазуучу өзүнүн чыгармада берейин деген оюн кандайдыр бир адамдын айланасына топтойт, ошонун жүрүш-турушун, мүнөзүн психологиясын көрсөтөт.

Ч.Айтматов «Бетме бет» повестинде окуяларды негизинен эки каармандын-Сейде менен Ысмайылдын айланасына топтойт...

Сейденин образына автор адамдардагы эң мыкты сапаттарды топтогон. Ал өтө чынчыл, боорукер, адамдарга жакшылык кылууга дайым даяр, бирөөлөрдүн кайгы-кубангынын бөлүшө билген сезимтал, жапакеч, жоопкерчиликти, эмгекчил, чыдамкай. Онгүлүнүн бири ачылбай жатып кан күйгөн согушка кетип жаткан жаш балдарды карап туруп, аларды ар кандай кырсыктардан сактап калуу үчүн өзү согушка барып, өлүп берүүдөн аянбайт.

Ч.Айтматов «Бетме-бет» чыгармасы аркылуу Ысмайыл, Сейденин образдары кыргыз окурмандары арасында кайчылаш пикир жараткан. Көпчүлүк окурмандар аларды турмуш чындыгын жымсалдабай, жасалмалабай так көрсөткөн мыкты реалисттик образдар катары ыраазычылык менен кабыл алса, айрымдар улуттук ар-намыска шек келтиретурган образдарды жараткан сын көз караш менен карашты.

Натыйжада, жеке кызыкчылыкты жогору коюу, чыккынчылык, качкындык түпкүлүгүндө жаңылыш, актоого болбой турган нерсе экенин башка эмес, качкындын өзүнүн өмүрлүк жары, аны элдин айыптоосунан, мамлекеттин чыккынчыларга карата катаал мыйзамынан коргоп жүргөн эң жакын ада

мынын мисалында көргөзөт. Сейде адамдык табияты жагынан чыккынчылык, качкындык, өзүмчүлдүк сыяктуу терс көрүнүштөр менен келишпей турган жан. Сейде Ысмайылдын ордунда болсо эч убакта качкындыкка барбайт эле. Ал эми Ысмайылдын жайчылык турмушта байкала бербеген чыныгы жүзүн согуштук экстремалдык абал тастайтып ачып койду. Чыгарманын акырында ачыкка чыккан карама-каршылык, чечим, бир караганда, чорт кескендей капыстан чыгарылгандай көрүнгөнү менен автор анын кыртышын алдыртан, каармандын өзүнө да, окурманга да байкатпайт, чебердик менен акырындап даярдап жүрүп отурган.

«Бетме-бетте» да ак менен кара Сейде менен Ысмайылдын жүздөрү аркылуу бетме-бет келип, Сейденин жанында Ысмайыл өзүн алсыз сезген образы көркөмдөлүп, окурмандарды өзүнө тарткан. Чыгармада каармандардын ички дүйнөсүн ачуу, аларды эмоционалдуу-экспрессивдүү элестүүлүктө окурмандарга жеткирүү үчүн жазуучу каармандардын образдарын зор чеберчилик менен окурмандарга тартуулаган.

Ошентип, лингвопоэтикада «образ» түшүнүгүн изилдөө эки багытта жүрүп жаткандыгын көрөбүз. Биринчи ыкманын алкагында окумуштуулар өз изилдөөлөрүн поэзия материалында жүргүзүшөт. Бул иштин жүрүшүндө алар биринчи кезекте лингвопоэтиканын негизги категориялык аппаратын жана методологиясын иштеп чыгышкан. Бул агымды изилдөөдө образ автордун ниетин билдирүү үчүн кызмат кылган эки башка объекттин ортосундагы байланыштыруучу катары каралат.

Экинчи ыкманын алкагында мурда иштелип чыккан категорияларды жана параметрлерди изилдөө тереңдетилген. Көркөм прозанын материалында жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жүрүшүндө «образ» түшүнүгүн ачуу үчүн филологиялык илимдин ар кыл тармактарынын өз ара аракеттенүүсүнө негизделген комплекстүү ыкманы колдонуу зарылдыгы жөнүндө тыянакка келишкен. Окумуштуулар ар кандай образдарды анализдөө ыкмасын иштеп чыгышты.

Мында образ алар тарабынан лингвистикалык жана экстралингвистикалык каражаттардын жардамы менен түзүлгөн жана автордун ой-пикирин жана дүйнө таанымын ачуу үчүн кызмат кылуучу болмуштун жалпыланган сүрөтү катары каралат.

Көркөм образ-көркөм чыгарманын автору, чындыктын сүрөттөлгөн кубулуштун

толук ачып берүү үчүн жараткан көркөм образы. Ошол эле учурда көркөм образдын мааниси белгилүү бир коммуникативдик кырдаалда гана ачылат жана мындай баарлашуунун акыркы натыйжасы ага туш болгон адамдын инсандыгына, максаттарына, жада калса маанайына, ошондой эле конкреттүү мүнөзүнө жараша болорун окумуштуулардын пикирлеринен билсек болот.

Ошентип, Ч.Айтматовдун чыгармаларындагы көркөм образдардын өзгөчөлүктөрү, өзгөчө предметтердин жана кубулуштардын жеке сапаттарынын чагылдырылышы, жалпыга мүнөздүү өзгөчөлүктөрдүн адамдарда, предметтерде жана кубулуштарда чагылдырылышы, көркөм фантастика жана образдын эстетикалык баалуулугу анын окурмандын эстетикалык сезимине таасирин тийгизип, ага эстетикалык кубаныч тартуулоосу болуп саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Бегалиев С.Б. Адабият таанууга киришүү. ЫМУ, –Каракол, 2010. – 140 б.
2. Борисова Е.Б. Художественный мир рассказов Р. Пилчер как предмет лингвопоэтического анализа // Компаративистика: современная 266 теория и практика: Международная конференция и XIV Съезд англистов. Самара, 2004. С. 70-78.
3. Липгарт, А.А. Основы лингвопоэтики: [Текст] / т. / А.А. Липгарт. – М., 2021. – 166 с.
4. Задорнова, В.Я. Словесно-художественное произведение на разных языках как предмет лингвопоэтического исследования: автореф. дис. ... д-ра филол. наук / В.Я. Задорнова. – М., 1992. – 48 с.
5. Никифорова М.Ю. Виды образов в художественной литературе // Электронный ресурс Интернет: http://smrgaki.ru/8/1/1_8/1.htm.
6. Усубалиев, Б. Көркөм чыгармага лингвистикалык илик [Текст]: филол. илим. д-ру ... дис. автореф / Б. Усубалиев. – Бишкек, 1994. – 36 б.
7. Шериев Ж., Муратов А. Адабият теориясы. Бишкек, 2004. 178 б.
8. <https://ru.wikipedia.org>
9. <http://ky.wikipedia.oeg>